

Anton Linhart.

Spisal prof. Makso Pirnat.

o naravi zaveje pomladanski dih. Pa zažubore potoki, zazelene travniki, zabrste gozdovi, zapoje ptiči. Pomlajajoče se narave se zveselita človek in žival, pa hitita na delo veselo, zadovoljno.

Tako pomladansko živahno duševno življenje je vzknilo v Avstriji za Marije Terezije. Namen novemu stremljenju je bil: izobrazba ljudstva. In pisali so zanje abecednike, izdajali katekizme, prirejali razne poučne knjige, ustanavljali šole, snovali društva, ki naj prosvetle tudi nižje sloje.

Ljubljana je tudi dobila tako društvo. Osnovano se je l. 1781. pod imenom „academia operosorum“ (Akademija delavnih).

Vsi naši tedanji književniki so stopili v kolo tega društva, tako oče Damascen Deu, oče Marka Pohlin, Juri Japelj, Blaž Kumerdej. Njim se je pridružil tudi mož, mlad po letih, a dozorel po nazorih, navdušen za ideale, vnet za domoljubno delo. Ime mu: Anton Linhart. Kakor drugi si je tudi on pri vstopu v društvo izbral posebno ime. Izvolil si je naziv: agilis, delavni. V istini se je izkazal neumorno delavnega moža.

Leta 1787. je društvo prenehalo, razšli se njegovi člani. In vsem tistim, ki so hoteli delati za povzdigo in razširjanje prosvete med narodom slovenskim, je odprl gostoljubna vrata Žiga baron Zois, mož velenaobražen, svojim gostom ne le vdan prijatelj, ampak tudi razborit učitelj in izpodbujevatelj. Poleg Vodnika, Kumerdeja in drugih najdemo v njegovem salonu tudi Linharta.

Preje omenjeno društvo pa blagi Zois sta dala Linhartovemu književnemu delovanju poseben pravec. V akademiji se je navduševal za znanost vobče, Zoisova prepričevalna beseda pa ga je vnela za materinščino.

* * *

Anton Tomaž Linhart se je narodil v Radovljici na Gorenjskem dne 11. decembra leta 1756. Njegov oče Venčeslav se je preselil na Kranjsko iz Ivančice (Eibenschitz), majhnega mesteca na Moravskem v okraju brnskem. Krstna knjiga imenuje Venčeslava

Linharta z občim imenom „civis“ in ne navaja pobliže njegovega stanu. Jako verjetno pa je, da je opravljal Linhartov oče v Radovljici službo grajščinskega oskrbnika.

Linhartova mati je bila Terezija, rojena Homan; Venčeslav Linhart jo je poročil kot vdovo Mertl.

V kateri hiši je bil rojen Linhart? Ker stoji v krstni knjigi pri drugih otrocih Venčeslava Linharta (iz prvega in drugega zakona) kot rojstna hiša vpisana ona pod št. 1. (sedanja Bulovčeva hiša), bi mogli sklepati, da je bil najbrže tudi Anton Tomaž Linhart rojen v tej hiši.

Humanitarne razrede je dovršil Linhart na ljubljanskem liceju.

Že zgodaj je pokazal nenavadno pesniško nadarjenost. Ko je l. 1773. zasedel grof Herberstein knezoškofijsko stolico v Ljubljani, ga je pozdravil Anton Linhart, tedaj mladenič petnajstih let, z lepo nemško odo, naslovljeno „Aemonas Feyer“.

Želje po znanstvenem delovanju, ki se je posebno gojilo v jezuitskem redu, so ga gnale v ta red. A prav tedaj so ga odpravili.

Leta 1776. se torej napoti v Stičino k cistercijencem in vstopi v njih samostan pod imenom Kristijan.

Ker mu pa ni ugajal samostanski red in ker so vladale tedaj v samostanu stiškem precej nezdrave razmere — redovniki so se hudo prepirali s svojim opatom —, je dal Linhart že po dveh letih Stičini slovo in odšel na Dunaj, izobraževati se v pravnih vedah. Pod slavnim Sonnenfelsom se je učil redarstva, trgovskih in finančnih znanosti.

Ko je dovršil visokošolske nauke, se je vrnil v Ljubljano in dobil skromno službico v knezoškofijski pisarni.

Pozneje so ga nastavili najprvo za zapisnikarja pri c. k. okrožnem uradu ljubljanskem; vsled posebne sposobnosti in vsled priporočila Zoisovega so mu skoro dali vplivno mesto c. kr. okrožno-šolskega komisarja in nato službo tajnika deželnih stanov.

Sredi vestnega stanovskega in uspešnega znanstvenega delovanja ga prehitil, starega šele devetintrideset let, nenadoma smrt dne 14. julija leta 1795. Umril je v hiši števil. 221. (nekdanje licejsko poslopje).

Baron Žiga Zois je naznanil Linhartovo smrt Valentinu Vodniku, tedaj lokalnemu kaplanu na Koprivniku, tako-le: „S kakimi besedami naj Vam sporočim žalostno novico? Linharta ni več. Umril je nenadoma za razširjenjem aorte, ki je narasla do debelosti pesti in v trenutku, ko se je razpočila, izlila vso množico krvi v prsno in

trebušno votlino. Anatomija nas vsaj tolaži, da se ni napravila nikaka napaka, da ni manjkalo človeške pomoči“.

Linhartu so postavili nagrobni spomenik z latinskim napisom, ki se glasi v slovenščini:

ANTONU LINHARTU
zgodopiscu Kranjske, tajniku deželnih stanov
so postavili ta spomenik zaslužnemu možu
žalujoči prijatelji
umrl dne 14. jul. 1795.

To je zunanji okvir njegovega življenja. A to življenje ni bilo brezdelen dan, ampak polno del, polno domoljubnih naporov. In tako se izpolnjujejo tudi pri njem pesnikove prelepe besede:

v svojih delih živel sam boš večno!

* * *

Leta 1780. je izdal zbirko nemških pesmi (izvirnih in preloženih) pod naslovom: „Blumen aus Krain für das Jahr 1781. Leybach. Gedruckt mit Egerschen Schriften.“ 158 str.

Posvetilo se glasi: „Sodbi poznavalcev in milosti ljubiteljev ponižno poklanja Anton Tomaž Linhard.“

V uvodu pravi med drugim: „Moja muza je kmečko dekle, ne zna se dobrikati, a zardeti ume, in sramežljivo zardeti je pogosto boljše nego drzno se opravičevati. — Da povem istino, nisem toliko samoljuben, da bi mislil, da je v mojih pesmih poseben ogenj in da letam visoko. — Moj namen je le, sosede na severu prepričati, da v naši gorati domovini tuintam med grmovjem in osatom poganja cvetlica, ki sicer ne diši kakor ambrozija, katere vonj se da pa morda vendar prenesti.“ Uvod je napisal dne 15. decembra l. 1780.

Na čelu zbirke se nahaja enodejanski igrokaz za petje „Das öde Eiland“. Izvirnik tega igrokaza je spisal laški pesnik Metastasio.¹⁾ — Potem slede pesmi in na koncu dva sestavka v nevezani besedi. — Izmed pesmi so tri prevedene iz slovanščine, namreč: „Der Turnir zwischen Ritter Lamberg und Pegam“ (po znani slovenski narodni pesmi: Pegam in Lambergar), „Die Menschenliebe Josephs des II.“ in „Jasmin und seine Braut“. — Pesem „Der Ton der Welt“ je

¹⁾ Metastasio (pravzaprav Trapassi) Pietro, laški pesnik, rojen dne 13. januarja leta 1698. v Assisiju, umrl dne 12. aprila leta 1782. na Dunaju. Izpopolnil je pesnitev resnih laških oper (opera seria).

preložena iz francoščine, pesem „Kamillas Augen“ pa iz laščine po Guariniju.¹⁾ — Sestavek „O porabnosti naravnega modroslovja“ je priredil po angleščini. — V zbirko je sprejel tudi prevoda dveh Horacijevih od. — Pesmi „An Liebchen“ in „Lied“ imata pridejana tudi napeva. —

Zbirko krasi na prvi strani silhueta, ki predstavlja Linharta. Napravil jo je Kaupevz. Pod silhueto beremo ta-le angleški napis: „. . . not yet to vain to mend“ (Pope Efs. on Crit). Po naše bi se reklo: „Nikar se brezuspešno truditi za zboljšanje.“

Zbirka „Blumen aus Krain“ obsega Linhartove mladostne pesniške proizvode. Zloženi so v duhu tedanjega časa. Preveva jih toplo domoljubje. Nekaj jih je pripovedne, večina pa lirično razmišljajoče vsebine. Za nas je posebno važno, da je Linhart vpletel tri prevode slovanskih pesmi, v prvi vrsti prevod narodne pesmi: „Pegam in Lambergar“. Ostale prestave nam pričajo, da je bil več mladi pesnik tudi laškemu, francoskemu in angleškemu jeziku. — Opozoriti treba, da se kaže v nekaterih pesmih, zlasti v kratkih napisih (Menschenfeind, Philosoph i. t. d.) gorenjski humor in pristna slovenska zbadljivost. —

Važna je Linhartova zgodovina Kranjske, obsegajoča dva zvezka.

Prvi zvezek je izšel v Ljubljani leta 1788., naslov mu je: *Versuch einer Geschichte von Krain und den übrigen Ländern der südlichen Slaven Oesterreichs, von Anton Linhart, k. k. Kreisschulenkommisär und Mitgliede der ökonomischen Gesellschaft in Krain.* Vsebina: O prvih sledovih ljudstva v deželi do naselitve kranjskih Slovanov. — Knjigo je tiskal Eger, založil pa Viljem Hinko Korn. — 444 strani (poleg tega še: naslov 2 strani, posvetilo 2 strani in uvod 14 str.). — Knjigi je dodal Linhart Ptolomejev zemljevid Kranjske in sosednjih pokrajin in načrt posestev, pripadajočih k ljubljanski komendi, kjer je baje stala Emona.

Linhart je poklonil I. del svoje zgodovine grofu Frančišku Antonu Khevenhüllerju, guvernerju Štajerske, Koroške in Kranjske, ter deželnim stanovom vojvodine Kranjske.

Uvod k prvemu delu je tako zanimiv, da ga hočemo podati v glavnih potezah.

Najprvo omenja, da je dežela Kranjska po svoji legi, po ljudstvih, ki so tod prebivala in katerih usoda je spojena z njo, nadalje

¹⁾ Guarini, Giovanni Battista, laški pesnik, rojen v Ferrari leta 1537., umrl v Benetkah leta 1612. Spisal je med drugim slavnoznanu igro „Il pastor Fido“.

po dogodkih, katerih torišče ali priča je bila, gotovo zanimiva za zgodovinarja.

Nato navaja imena zgodovinarjev, ki so v zadnjih treh stoletjih pisali o Kranjski, tako: Joannes Candidus, Ant. Sabellicus, Maurolius, Laz. Merian, Buzelin, Megiser, Paladius; omenja tudi rokopisov škofa Hrena in jezuita Bavčarja.

Obširneje se bavi s Schönlebnom, Valvasorjem, Thalbergom.

Schönleben je pisal brez kritike, poročal najrajši o čudovitih stvareh.

Kak razloček med Schönlebnom in Valvasorjem! Valvasor je bil vnet rodoljub, izredno marljiv, brezprimerno požrtvovalen; o Slovanih je malo povedal, a izvrstna je njegova topografija, dragocen opis Kranjcev v XVII. stoletju.

Thalberg je le izpisaval Schönlebna in Valvasorja.

(Konec prihodnjič.)

Iz starega mesta.

<p>Semintja ulice ozke — kam bi obrnil korak? motno drhtijo svetiljke, vabijo dalje me v mrak...</p>	<p>Semintja begajo sence bledih, upalih ljudi — senca približa se senci, zgane se, zgrne, spoji . . .</p>
---	---

Griša.

Slovo.

Zadnji pogled na tvojo podobo,
le en poljub še na tvoje srce,
zadnjič še danes — potem več nikoli,
moja naj misel za te ne ve!
Glej me ovenčano, belo nevesto,
z resno stopinjo grem pred oltar,
zid pa se dviga — naju li loči?
Fran, ah, za mano hoditi — nikar!

M. Z.

Anton Linhart.

Spisal Makso Pirnat.

(Konec.)

svojem delu pravi Linhart:

„Sedaj še nekaj o mojem delu, ne, kaj je, ampak, kaj želim, da bi bilo — bo naj več nego kronologičen izpisek; spremlja naj razvoj človeštva v tem malem delu Evrope (in kateri del je v tem oziru majhen) skozi

vrsto neskončnih dogodov; zasleduje naj, kako so vplivali ti dogodki na meščansko stanje prebivalstva: izogniti se ne sme tudi grozovitim prizorom, ako so povzročili važne revolucije; bati se ne sme suhoparnih raziskavanj, na katerih podlagi postavi uporabne trditve; združi naj vzroke in posledice usode onih narodov, ki so tukaj stanovali ali tod skozi potovali; bo naj končno zgodovina avstrijskih Slovanov na jugu. — Bo li doseгла zgodovina ta namen? Ne vem; moj namen prekaša moje moči. — Rabil sem starogrške pisatelje, nekatere v prevodih, in novejše zgodovinarje, katerih ne imenujem vedno. Napakam se skušam izogniti. Uporabil sem tudi starorimske napise in spomenike; v drugem delu sem se naslanjal tudi na jezikovne sledove. Pogosto pa je moj vir narava sama. Delo sem razdelil v razne dobe z ozirom na deželo in narode, ki so stanovali v njej. — Dodal sem zemljevid Kranjske in sosednjih dežel. Veliko se zahteva od zemljevida. Na en pogled naj pokaže razvoj dežele tekom več stoletij: rabil sem trojno pisavo, da se tako ločijo *a*) kraji pred Rimljani, *b*) kraji, ki so nastali za Rimljanov, in *c*) sedanji kraji. — Ime „Kranjska“ sem rabil zaradi jasnosti in kratkoče že v dobi, ko še ni bilo dežele pod tem imenom. — Večkrat sem posegel preko mej dežele. Zakaj? Težko je pisati zgodovino samo ene dežele. Treba se ozirati na zgodovino sosednjih dežel. Zgodovina kake dežele same je v strogem pomenu nemogoča. Red in zveza vladata v celi naravi. Vzrokom slede posledice. Vzrokov pa, zakaj je narod postal to, kar je, ne pa kaj drugega, ni vedno najti pri narodu samem; treba jih izvečine iskati pri drugem narodu. Potem, menim, je neizogibno, da mora zgodovinar pisati na širši podlagi.“ Končuje pa Linhart z značilnimi besedami: „Z veseljem

se podvržem najstrožji sodbi. Ako pri tem tudi jaz kaj izgubim, pa pridobi resnica.“ Uvod je spisal dne 1. maja leta 1786.

Razdelil pa je prvi del v te-le odstavke: I. Prvi sledovi ljudstva v deželi. II. Stanje dežele in njenih prebivalcev pod lastnimi zakoni. III. Dogodki dežele in prebivalcev do podjarmljenja po Rimljanih. IV. Stanje dežele in prebivalcev pod Rimljani. V. Zgodovina dežele pod Rimljani do naselitve kranjskih Slovencev. VI Dostavek: rimski napisi in spomeniki na Kranjskem in v obližju Kranjske.

Drugi del Linhartove zgodovine popisuje zgodbe Kranjske od prve naselitve kranjskih Slovanov do podjarmljenja po Frankih. Dodan je zemljevid stare Karantanije in pregled slovanskega pravopisa. — Na svetlo je prišel leta 1791. in obsega 368 str. (razen tega še naslov 2 str., posvetilo 4 str., pregled naročnikov 7 str. in uvod 10 strani).

Linhart je poklonil drugi del grofu Ivanu Nepomuku Gaisrucku, predsedniku Kranjske. Posvetilo se glasi: „Vaši prevzvišenosti je izročen blagor naroda, čigar zgodovino podajam. Brez lastnega glavarja, osirotel osem dolgih let, vidi ta narod v svojo sredo prihajati Vašo prevzvišenost, da, od previdnosti poslani, pospešujete njegovo dobrobit. — Na potu k temu plemenitemu smotru bo Vaša prevzvišenost pač z milostnim očesom zrla na trude uradnika, ki ga vodi ljubezen do domovine preko meje njegovih službenih dolžnosti.“

Sledi zapisnik subskribentov; njih število znaša 135.

V uvodu pravi pisatelj: „Naposled prihajam do Slovanov na jugu Nemčije. Temu deblu slavnega naroda sem posvetil v prvi vrsti svoje napore. — Davno je že učeni svet edin v tem, da so se Slovani razširili kakor noben drug narod; da so, preden je vedel o njih Rim in Bizanc, bili mogočni, snovali države in jih razdirali; da posedajo še sedaj pol Evrope in Azije, da ne zasluži noženo ljudstvo tolike pozornosti od strani zgodovinarja, modroslovca in državnika. — Da so med narodi avstrijske monarhije Slovani po številu in moči najodličnejši, da bi se morala Avstrija prav tako imenovati slovanska država kakor Rusija, ako bi bila v državoslovju navada, vsoto združenih moči, na katerih sloni mogočnost te države, imenovati po največji enakovrstni moči, na to se je doslej premalo oziralo. Ako se hočeš o tem prepričati, poglej od Jadranskega morja preko Notranje Avstrije, Ogrske in pridruženih kraljestev — s postranskim pogledom proti vzhodu — skozi Galicijo, Vladimirijo, Šlezijo, Moravsko, Češko

preštej potem milijone Slovanov in preudari, „kaj so Slovani za Avstrijo, kaj lahko postanejo.“

O imenu ilirski razpravlja Linhart tako-le: „Učeni možje naj ne uveljavijo imena, ki je brez pomena v slovanski literaturi, odkar je kritika pojasnila njene temne strani. To ime je: ilirski narod (jezik, dvorni urad). Sedaj ni Ilirije več. V širnih avstrijskih deželah ne stanujejo nikaki Iliri, izvzemši kopico Klementincev (ki so prišli leta 1737. iz Albanije in se naselili v Sirmiji ob Savi v petih vaseh). Slavonci, Hrvatje, Dalmatinci, njih bratje v Banatu, na Ogrskem in Sedmograškem niso Ilirci. Oni so Slovani, ki so posedli v VI. in VII. stoletju nekdanjo Ilirijo in pomagali pregnati stare prebivalce v Albanijo. Tam med Jonskim morjem in Macedonijo, med Črno goro in Neokasiro, tam stanujejo stari Ilirci. Sami sebe imenujejo Skipetare. Njih jezik ni slovanski. Oni so poseben narod, ki se ne sme zamenjati niti s Slovani niti z drugimi evropskimi narodi. — Torej Skipetari, ne pa Slovani v Slavoniji, Hrvaški, Dalmaciji itd. so potomci starih Ilircev. Slovanski zgodovinarji so zlorabili ime iz nevednosti, ali iz gizdavega domoljubja, ali zapeljani od imenitnosti; hoteli so dati slovanskemu narodu, čigar stara zgodovina jim je bila temna, v zgodbah in delih tega nekoč tako imenitnega naroda slavno preteklost. To krivo mnenje je zašlo celo v slavni slovar, ki ga je izdala carica Katarina (l. 1786.); med 200 evropskimi in azijskimi jeziki se ondi imenuje tudi ilirski kot slovansko narečje. — Moji bralci opazijo, da nisem delal Skipetarom v Albaniji nikake krivice. Ako imenujem ilirske Slovane, ne mislim Ilircev, ampak Slovane, ki stanujejo po stari Iliriji. V tem zmislu imamo tudi navado govoriti o nemških Slovanih, o ogrskih Slovanih.“

Nadalje pravi: „V allgem. deutsche Bibliothek“, 2 St. des 92. Band. Berlin 1790, se mi po krivici očita, da ne smatram imena Slovana za izvirno, ko vendar dokazujem, da je Slovan nastalo iz sela (glej I. del str. 396. moje zgodovine). Ime je izvirno, koren se nahaja v jeziku. Isti kritik trdi, da so po mojem mnenju bili Vendi Nemci (deutsches Stammvolk). — Pač je bil čas, ko so bili Nemci, Slovani, Grki, Latinci en narod, potem so se razcepili; to se da dokazati iz jezika. — Ako pride moj „Versuch“ v roke Gebhardiju (v Lüneburgu), preden konča svojo „Geschichte aller Wendisch-Slavischen Staaten“, pač ne bo zamolčal notranjeavstrijskih Slovanov, kakor je to storil v predgovoru str. XIV.“ —

Končno izreka zahvalo Karlu Gottlobu Antonu (v Görlitzu), ki mu je pomagal najti v jeziku bogat vir zgodovinskih resnic, Bre-

kerfeldu (v Altenburgu) in Kumerdeju v Celju, ki ga je prijateljsko podpiral v ustnih razgovorih, dokler je bil še v Ljubljani.

Uvod je spisal dne 15. novembra leta 1791.

Drugi del razpada v ta-le poglavja: I. Kranjska od Konstantina Velikega do ustanovitve nemškega gospostva v Italiji na razvalinah zahodnega cesarstva. II. Kranjska, deloma vladana, deloma zatirana od nemških narodov, do Karla Velikega. III. Razmotrivanje o stanju starih Slovanov na Kranjskem. To prezanimivo poglavje zavzema večino drugega dela in ima te-le pododdelke: izvir narodnosti; splošna imena; posebna imena ljudstva in dežele; nekaj najstarejših prebivališč in gradov teh Slovanov; postava Slovanov; značaj ljudstva; oblika vlade, zakoni; vojskovanje Slovanov; vera; bogoslužni obredi; običaji pri ženitvanjih in rojstvih; navade ob smrti, pogrebi; hiše, oprava; živež; obleka; zabave; lov, živinoreja; poljedelstvo; rudarstvo; rokodelstva, umetnosti in trgovina; prosvetno stanje; nazori o naravi.

Linhartovo delo je prva kritična zgodovina naše dežele. Razna mesta iz obeh uvodov nas uče, kako zdrave nazore je imel Linhart v zgodovinopisju, nazore, ki so še danes obče veljavni. Ista mesta iz uvodov pa nam tudi pričajo, da je pisal Linhart svojo zgodovino s slovenskega, še več, s slovanskega stališča. In kako navdušeno razpravlja zlasti v II. delu o davni preteklosti našega naroda! Res, da nekatere njegove trditve ne veljajo več, da je kriva marsikake njegova etimologija. Vendar pa ostane njegovi zgodovini zagotovljeno častno mesto med enakimi deli v naši deželi, in v resnici moramo obžalovati, da mu ni bilo dano, da bi bil nadaljeval svoje delo do novejših časov. Prezgodnja smrt mu je izbila pero iz roke. —

Bogato znanje domače zgodovine je Linhart tudi dokazal v obširni spomenici kranjskih stanov do cesarja Leopolda; spisal jo je leta 1790. Istega leta je priredil za stanove točen, obširen popis davkov za Jožefa II.

Da je pa Linhart zastavil svoje večje pero tudi v maternem jeziku, do tega ga je pripravil blagi baron Žiga Zois. Kakor nam je Zois v Valentinu Vodniku vzgojil našega prvega pesnika, tako nam je v Linhartu obudil prvega slovenskega dramatika.

Kaj je napotilo Zois do tega? Konec osemnajstega stoletja so v ljubljanskem gledišču nastopali laški pevci. Večkrat sta laški pevec ali pevka nenadoma prekinila z laškim ali nemškim tekstom in nadaljevala slovenski. Dotične slovenske vložke je preskrboval

Zois sam. Ob takih prilikah je vselej občinstvo prasnilo v burno odobravanje.

Zois je izprevidel, da bi občinstvo gotovo z veseljem sprejelo slovensko igro. A kje dobiti igro? Zois, ki je imel v takih stvareh posebno srečno roko, se je obrnil do nadarjenega Linharta. Ne zastonj!

Že leta 1789. je Linhart po Richterjevi¹⁾ igri „Die Feldmühle“ priredil svojo „Županovo Miciko“.

Predstavljali so jo prvič dne 28. decembra leta 1789. diletantje iz najboljših ljubljanskih meščanskih krogov.

Vloge so razdelili tako-le: Tulpenheim, žlahtni gospod (suknjar Desselprunner); Šternfeldovka, mlada, bogata vdova (gospa pl. Garzarolli); Monkof, Tulpenheimov prijatelj (dr. Makovic); Jaka, župan (dr. Merk); Micka, njegova hči (gospa Linhartova); Anže, Mickin ženin (dr. Piller); Glažek, pisar (dr. Repič). Šepetalčev posel je opravljal Linhart sam. —

O predstavi je poročala „Laibacher Zeitung“ z dne 29. decembra leta 1789.: „Včeraj so zopet naši prijatelji gledišča stopili na oder in sijajno dokazali, da je tudi kranjski (slovenski) jezik dovolj gibčen, spreten in blagoglasen in da ga je enako prijetno čuti v ustih Talije kakor ruskega, češkega, poljskega. — Igrali so „Županovo Miciko“ ali „Marie, des Dorfrichters Tochter“, pravzaprav znano veseloigro: „Die Feldmühle“, prosto in popolnoma v duhu kranjskega naroda predelano. — Vzoren prevod je dal igri posebno notranjo popolnost in znana umetnost igralcev in igralk je prekosila vse pričakovanje ljudstva. Vam, moji gospodje in gospe te družbe, se ne zahvaljuje iz dna srca le revež (predstavljali so na korist ubogim); ves narod je ponosen na vas in vas bo ovekovečil v zgodovini svojega slovstva in bo rekel: „Ti so bili, ki so položili temelj, da se izpopolni materni jezik, in ki so dosegli, da je sposoben tudi za oder“.

„Laibacher Wochenblatt“ je pisal o predstavi: „Igro so predstavljali zasebni igralci v mestnem gledališču; dosegla je, kakor je bilo pričakovati, splošno priznanje občinstva“.

Igro so ponovili leta 1790. Tedaj je poleg Linharta, Pitterja in dr. nastopil tudi grof Frančišek Hohenwarth. — Istega leta je izšla „Županova Micika“ prvič v tisku; drugo, predelano izdajo je oskrbel dr. Janez Bleiweis leta 1864.; tretjič pa jo je izdal l. 1905. Andrej Gabršček v Gorici. —

¹⁾ Jožef Richter, dramatik in časnikar, rojen 16. marca l. 1748. na Dunaju, umrl 16. junija l. 1813. istotam.

„Županovo Miciko“ so neštetokrat igrali po raznih odrih širom slovenske domovine, najboljši dokaz, kako primerna, kako dobro priravnana je ta igra našim razmeram. —

Leta 1790. je zagledala beli dan že tudi druga Linhartova igra pod naslovom: „Veseli dan ali Matiček se ženi“. Predelal jo je po francoski veseloigri v petih dejanjih „La folle journee, ou le mariage de Figaro“. Izvirnik je spisal Francoz Beaumarchais l. 1784. Beaumarchais je bil eden tistih pisateljev, ki so s svojimi spisi pripravljali veliko francosko revolucijo.

Tip revolucionarja je tudi glavna oseba te veseloigre: Matiček. V zakon želi dobiti hišno Nežiko, s katero skupaj služita pri baronu Naletelu. Stavijo se mu razne zapreke. Na eni strani postopa baron za Nežiko, na drugi se pojavi zakotni pisar Zmešnjava; ta zastopa Smrekarico, ki je bila Matičku svoj čas posodila večjo vsoto s tem pogojem, da jo poroči. Matiček se srečno izmota iz vseh neprilik. Barona vodi neusmiljeno za nos; pri tem mu pomaga seveda v prvi vrsti Nežika, potem dijak Tonček in celo baronova gospa sama. Glede Smrekarice pa se dokaže, da je Matičkova rodna mati, grajščinski oskrbnik Žužek, ki mu je doslej vedno nasprotoval, pa njegov oče. Igra se konča z dvojno poroko. Matiček se oženi z Nežiko, Žužek pa s Smrekarico.

Igra se odlikuje po velekomedijskih prizorih, izvirnih šalah, mičnih zapletkah ter po ličnem, narodnem jeziku.

Drugo izdajo Matička je oskrbel s Prešernovo pomočjo Andrej Smole l. 1840.

Kopitar piše v svoji znameniti slovnici o Linhartovih igrah: „Županova Micika in še bolj Matiček našega žal prezgodaj zamrlega zgodovinarja zaslužita, da se izdasta v drugi izboljšani izdaji kot edina omembe vredna spomenika naše posvetne literature.“

Tudi Šafařik hvali obe igri; pravi, da nista prestavi, ampak prosto predelani; da imata narodno, po domače prikrojeno snov; uporabljene so v njih narodne šege, zato sta živi sliki kranjskega življenja ob Linhartovi dobi; tudi jezik je vrlo zadet.

Linhart pa ni skrbel le za zabavo svojih rojakov, ampak jim je priredil tudi poučno knjigo, namreč: „Bukuvce od živinskih bolezni za kmečke ljudi“ (predelal jo je po izvirniku živinozdravnika Wollsteina na Dunaju).

Pristaviti je tukaj še treba, da je Linhart kot okrožni komisar prevajal uradne razpise v slovenski jezik.

Možje kakor Linhart, neumorno delavni sami, vplivajo blagodejno tudi na svoje znance. Tako je Linhart s Zoisom nagovoril Vodnika, da je začel z letom 1795. izdajati „Pratiko“. Pomagal je Vodniku pri sestavi pratike, opravljal je korekturo in sklenil prirediti izpiske iz svoje nemške zgodovine za pratiko. A sodelovanju njegovemu je pri tem koristnem podjetju napravila nepričakovana njegova smrt nagel konec.

* * *

Konec osemnajstega stoletja je vstajala našemu slovstvu nova doba. Med zaslužne može, ki so jeli preganjati temo nezavednosti, ki so skrbeli za pouk, izobrazbo, pa tudi za zabavo preprostega naroda, spada v prvi vrsti Linhart. Bil je med njimi eden najdelavnejših. Pri vsem delovanju pa ga je vodila čista, požrtvovalna ljubezen do domovine. To nam izpričuje že njegova mladostna pesniška zbirka „Blumen aus Krain“, to nam izpričuje njegova navdušeno pisana zgodovina, to nam kažeta z velikim trudom prirejene gledališki igri, to njegova knjiga o živinskih boleznih. Bolje ne morem završiti članka o Linhartovem delovanju in življenju, nego da navedem one stihe, katere je zložil naš nesmrtni Prešeren za Linhartov nagrobni spomenik l. 1840., ko so ga popravljali. Glase se:

Steze popustil nemškega Parnasa,
je pisal Kranja zgodbe star'ga časa.
Komu Matiček, Mic'ka, hči župana,
ki mar mu je slovenstvo, nista znana?
Slavile, dokler mrtvi se zbudijo,
domači boste ga Talija, Klijo.

Demon.

Noč. Tema črna . . . Les visok
do zvezd preplašenih štrli,
a vrh njega odprl oči
je demon krvavečih rok . . .

Strupen je teh oči pogled:
oskrunil je bogov svetost,
oskrunil je duhá prostost,
s krvjo lernejsko vžgal je svet!...

Vladimir.